

Стадії життєвого циклу водогосподарсько-меліоративного комплексу

Князевич А.О.

Україна, Рівне, Європейський університет

В статтє охарактеризовань основньє стадии современногò развития водохозяйственно-мелиоративного комплекса Украины. Любая организация в процессе своей деятельности проходит четыре стадий своего жизненного цикла. После распада СССР и резкого снижения государственного финансирования водохозяйственно-мелиоративный комплекс перешел на стадию «Старения». Выход из этой стадии в условиях рыночных отношений вызывает необходимость поиска новых источников инвестирования и реорганизации комплекса в соответствии с изменением внешней среды и требований рыночной экономики .

Актуальність проблеми: Після розпаду СРСР різко скоротилося державне фінансування підприємств водного господарства і меліорації. Водогосподарсько-меліоративний комплекс, у тому вигляді, в якому він зараз існує, опинився на останній стадії свого життєвого циклу, на стадії “Старіння”. Для продовження виконання своєї місії і цілей водогосподарсько-меліоративному комплексу країни необхідні значні капітальні вкладення, яких зараз не вистачає в держбюджеті. Виникла гостра потреба знаходження нових ринкових джерел інвестування і повна реорганізація комплексу. Але підприємства ВГМК мають дуже низьку інвестиційну привабливість, тому необхідне проведення цілої низки організаційно-економічних і законодавчих заходів по їх підвищенню.

Вивчення проблеми: Серед наукових праць, присвячених проблемам розвитку інвестування в агропромисловому і водогосподарсько-меліоративному комплексах, слід відмітити дослідження ряду вітчизняних вчених : Гуткевич С.О., Бланк І.А., Яцик А.В., Гордійчук А.С., Стахів О.А. та інші. Проблеми знаходження шляхів ефективного інвестування і реорганізації водогосподарсько-меліоративного комплексу в умовах ринкової економіки поки що недостатньо науково обґрунтовані і потребують подальшого вивчення.

Водогосподарсько-меліоративний комплекс країни (далі – ВГМК)– це комплекс, який знаходиться на стику трьох сфер людської діяльності – сільського господарства, водного господарства та природокористування, і являє собою частину сфери матеріального виробництва, яка функціонує як самостійна галузь народного господарства з метою поліпшення несприятливого водного режиму ґрунтів сільськогосподарських угідь. Діяльність ВГМК включає в себе: відведення зайвих поверхневих і підземних вод з меліорованих територій, заходи щодо боротьби із підтопленням земель і ерозією ґрунтів (осушення земель); подачу води в посушливі

періоди вегетації сільськогосподарських культур на зрошуваних землях; раціональне використання водних ресурсів у сільському господарстві і агропромисловості, їх охорону.

Управління діяльністю ВГМК до 1986 року здійснювалося Міністерством меліорації і водного господарства, яке представляло одне з найпотужніших відомств України, в рік освоювало в теперішньому еквіваленті близько 7 млрд. гривень капітальних вкладень. Під керівництвом Міністерства в ВГМК працювало до 500 тис. чол.[3]. В 1986 році Міністерство водного господарства та меліорації було перетворено в Державний комітет України по водному господарству (Держводгосп України) який став центральним органом виконавчої влади в цій галузі. Положення про комітет затверджено Указом Президента України від 14 липня 2000 року N 898 .

Основними завданнями комітету згідно Положень є:

- реалізація державної політики у сфері водного господарства, меліорації земель, забезпечення потреб населення, сільського господарства і інших галузей національної економіки у водних ресурсах, здійснення в цій сфері єдиної технічної політики, впровадження досягнень науки і техніки, нових технологій, передового досвіду;
- розроблення та участь у реалізації загальнодержавних, міждержавних і регіональних програм використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів;
- здійснення заходів, пов'язаних із запобіганням шкідливій дії вод і ліквідацією її наслідків, протипаводковий захист сільських населених пунктів і земель.

Сільське господарство - основний споживач водних ресурсів. Гідромеліорація – це процес постачання і регулювання кількості та якості води, необхідної для підвищення врожайності сільськогосподарських культур. Держводгосп працює у тісному контакті з меліораторами сільськогосподарських угідь, створюючи таким чином водогосподарсько-меліоративний комплекс країни.

ВГМК, як і будь-яке інше соціально-економічне утворення, має свій життєвий цикл, тобто загальний період часу від початку діяльності комплексу до природного закінчення його існування або переродження на новій основі. При диференціації стратегічних цілей інвестиційної діяльності в залежності від життєвого циклу виділяють таких п'ять стадій : „Народження”, „Дитинство”, „Юність”, „Зрілість”, „Старіння” [2, с. 358].

Кожній стадії життєвого циклу водогосподарсько-меліоративного комплексу відповідають певні особливості розвитку і стратегічні цілі інвестиційної діяльності, які дозволяють планувати діяльність комплексу у довгостроковій перспективі та оцінювати її результати.

Для ВГМК України орієнтовно можна визначити наступні строки проходження цих стадій життєвого циклу:

1. 1950 – 1960 рр. – „Дитинство”, початок активного розвитку комплексу при поступовому збільшенні державного інвестування і адміністративно-командній системі управління.
2. 1960 – 1970 рр. – „Юність” характеризувалася розширенням об’ємів реального державного інвестування і як результат - підвищенням продуктивності меліорованих земель.
3. 1970 – 1990 рр. – „Зрілість” – вихід на максимальний рівень державних інвестицій, який дозволив виконати широку програму меліоративних заходів по осушенню і зрошенню, збільшенню площ сільськогосподарських угідь та забезпечення стабільних, високих врожаїв на меліорованих землях.
4. 1990 – 2006 - „Старіння” – зміна зовнішнього економічного середовища та різке зменшення, в 5-7 разів, обсягів державного фінансування, перехід від адміністративно-командної системи управління до ринкових механізмів економічного розвитку, що призвели до виникнення цієї стадії. Відсутність портфелю фінансових інвестицій, низька прибутковість ВГМК, нестача державного фінансування для підтримки необхідного об’єму операційної діяльності.

Стадія „Старіння” закінчується або повною ліквідацією організації, або її реорганізацією, пошуком нових шляхів фінансування.

На даний момент водогосподарсько-меліоративний комплекс знаходиться в стадії „Старіння”. Якщо не приймати ніяких заходів водогосподарсько-меліоративній комплекс поступово перестане існувати.

Виникла необхідність у кардинальних, різнопланових змінах у організаційно-економічних механізмах управління комплексом, які б відповідали тій моделі сучасних ринкових відносин, що склалися в Україні. Бездіяльність в цьому напрямку призведе до катастрофічних наслідків, зміниться екологічна ситуація, поширяться ерозія ґрунтів, їх деградація, заболочування, засолення, що призведе до втрати великих обсягів сільськогосподарської продукції та несприятливо відобразиться на економіці країни і подальшому її розвитку.

Для недопущення цих фатальних наслідків необхідно розробити єдиний загальнодержавний підхід до розв’язання проблем водогосподарсько-меліоративного комплексу.

Одним з перших кроків у цьому напрямку може стати проект від 15 листопада 2006 року запропонований Кабінетом Міністрів України на розгляд Верховній Раді

України „Про внесення змін до Законів України” [4]. В проекті передбачено передачу окремих підприємств ВГМК у концесію (в тимчасову експлуатацію згідно з договором).

Стадія “Старіння” настала не тому, що зникла необхідність подавати поливну воду на поля чи відводити надлишкову воду в місцях підтоплення, підтримувати в робочому стані магістральні та міжгосподарські канали, будувати навіть, більш сучасні іригаційні та дренажні системи, чим займається Держводгосп, або виконувати безпосередньо на сільськогосподарських угіддях поливи культур в залежності від необхідності, обслуговувати мережі внутрігосподарських каналів подачі і відводу води, чим займаються безпосередні власники меліорованих земель. Стадія “Старіння” настала тому, що змінилися економічні умови, різко зменшилося державне фінансування, а на зміну адміністративно-командній системі управління прийшли ринкові відносини, тобто кардинально змінилися умови існування і діяльності ВГМК.

Остання стадія життєвого циклу призводить до поступового згортання діяльності ВГМК, що і спостерігається в даний час : державного фінансування ледве вистачає на підтримку в робочому стані магістральних каналів, скорочуються площі зрошуваних земель, заростають чагарниками та замулюються внутрігосподарські канали, місцями спостерігається повторне заболочування раніше осушених земель, знижується родючість меліорованих земель.

Однак, потреба у меліорації сільськогосподарських угідь не зникла. Навпаки, ефективне ведення сільського господарства в сучасних ринкових умовах неможливе без науково обґрунтованих меліорацій, без протистояння впливу природи на сільськогосподарські культури.

Україна володіє унікальними чорноземами, для реалізації родючості яких необхідним є двостороннє водне регулювання. Меліорація стає вирішальним фактором підвищення продуктивності сільського господарства України на сучасний конкурентоспроможний рівень. Це буде можливо тільки після повного організаційно-економічного перетворення підприємств ВГМК.

Розроблений Закон про передачу окремих підприємств комплексу у концесію. Внутрігосподарська меліоративна мережа передана в колективну власність сільським радам. Проводяться пошуки інвесторів як вітчизняних, так і іноземних.

В серпні 2005 року по представленню Кабінету Міністрів був заснований український центр сприяння іноземному інвестуванню, який працює під брендом „Invest Ukraine” з метою залучення іноземних інвесторів в економіку України. Уряд поступово повинен створювати все більш сприятливий клімат для інвестування

капіталів у сільське господарство та меліорацію. Все це перші кроки по реорганізації ВГМК.

Таким чином, стадія “Старіння” ВГМК завершується повною реорганізацією і оновленням комплексу, якій знову починає свій життєвий цикл з “Дитинства” на умовах ринкових економічних відносин при гнучкому співвідношенні приватної і державної форм власності на підприємства ВГМК з поступово зростаючою інвестиційною підтримкою необхідною для їх ефективного функціонування.

Перелік посилань:

1. Гуткевич С.О. *Організація управління інвестиційним процесом (в аграрному секторі України) : Навч. посібник. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2002. – 58с. – Бібліогр.: с.55-56.*
2. Бланк И.А. *Основы инвестиционного менеджмента : Т.1. – К.: Эльга-Н, Ника-Центр, 2001. - 536 с.*
3. Яцык А.В. *Экологические основы рационального водопользования. – К.: Издательство «Генеза», 1997. – 640 с.*
4. *Державний комітет України по водному господарству. Офіційний сайт від 15.11.2006 р. Підсумки роботи Держводгоспу України. www.scwm.gov.ua*